

מירוח אוכלין שאינו עומד לאכילה

(ט) ואף שנתבאר דאין מירוח באוכלים מן התורה כתב האלי רבה (סי' ש"ד ס"ק י"ז) לענין לסתום נקב החבית בשומן וחלב, דדינו כשעוה ואית בהו ממרח מדאורייתא ומובא במשנה ברורה (שס זהל"ל שס) דאף דלכולי עלמא אין ממרח באוכלין, היינו דוקא בממרח האוכל עצמו, אבל אם סותם בהאוכל נקב חבית וממרחו מלמעלה שייך בו ממרח מה"ת עכ"ד. וכבר הארכנו לעיל בדברינו (מלאכת לוצע לוח י"צ) ביסוד זה דכל מלאכות דאמרינן דלא שייך באוכלין, נשתנה דינו אם אינו עומד לאכילה ומשתמש לצורך אחר שם מלאכה עלה.

ובתולדות שמואל (לוח ט') כתב לבאר מה שכתב הטור"ו (סי' ש"ח סק"י) דמדבק בצק לכיסוי קדירה הוי מירוח מה"ת ע"ש, ולכאורה הא אין מירוח באוכלין וכתב דשאני בצק שאינו נאכל כמות שהיא חי אין עליו שם אוכל ע"ש, ולפי דברינו אין צריכים לזה דאף באוכל גמור הראוי לאכילה כמות

שהיא, יש בו משום מירוח בשבת אם אין תיקון המירוח לצורך אכילה, אלא משתמש בהאוכל לצורך דברים אחרים, וא"כ אם עושה כיסוי לקדירה בבצק שפיר שייך בהו מירוח. ועי' עוד הידושי חתם סופר (שנת ע"ג ע"צ מוד"ס מפרק) מה שכתב ליישב שיטת ר"ת (שס זחוס') דס"ל דחולב בהמה בשבת חייב משום ממחק דדי הבהמה, היינו משום דס"ל לר"ת דלאו שם אוכל על הבהמה, וחייב משום מחליק ומשוה דדי הבהמה מקום מוצא החלב עיי"ש.

מירוח פינאט באטער על מקום שעקצו צרעה, משיחת שיניים על שמה המכה

וזמירה הלכתא רכתא לשבתא לענין מירוח אגוז שחוק [פינאט באטער] שנותנין לרפואה על מקום שעקצו צרעה, יש בו מירוח מה"ת, אף שהוא אוכל הראוי לאכילה, וכל שכן בנותן לרפואה משיחת שיניים וממרחו על שטח המכה דוודאי הוי מירוח דין תורה. ובמקום שמצטער הרבה יתן את הרפואה כלאחר יד, כמו דאיתא בש"ע (סי' שכ"ט סעיף ל"ג) לענין גונח בשבת, (וכנ"ל סוף לוח ו').

המתחך

מלאכת מחתך

74 (ב) במתני' (שנת ע"ג ע"ה) במנין ל"ש מלאכות איתא המתחכו, ופירש"י מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים ע"כ. ונראה לומר דמלאכת מחתך חייב אף שלא נגמר תיקון דבר הנחתך ע"י החיתוך, כמו מחתך העור לצורך עשיית מנעלים דעדיין לא נגמר תיקונו הצריך

לו בהחיתוך עצמו דהרי צריך לתפרו, מ"מ זהו המלאכה מה שמחתכו למדתו הידועה. וכל שכן אם ע"י שמחתכו כבר נגמר וראוי להשתמש בדבר הנחתך כמו שהוא, ואז חייב גם משום מכה בפטיש, וכדאיתא במתני' (נ"ה ל"צ ע"צ) אין קורעין את הנייר לצלות עליו, ומבואר בגמרא שם דאיסורו משום תיקון כלי

ומכה בפטיש, שנת פכ"ג ה"ו ראוי להכניס ב נעשה ד
כ
(ג) כתב הרמ העו שיתכוין למדו בכוונה שהוא הפסד, או בלא כמשחק הרי ז (שנת ע"ד ע"ב) [מחתך עצים קפיד אמישחה

וגרר מקפיד (נ"ה ש) הנייר לצלות ז כלי וכנ"ל (ל"ו) ליכא בה גם ו חשיב מקפיד מדה מצומצם דוקא, וכמו בי סנדלים, דצרי הרגל, אבל א מצומצם, רק ביותר, לאו בקודע נייר ו לקרעו למדה יותר מדאי מלאכת מחת בפטיש ותיקו לקרוע הנייר ורוחב של ומקפיד שיהא ח

ספר ט"ו מלאכות חלק ג
גב"ע ז' ח"ט קלמן ארמאן זל"ט"א

ומכה בפטיש, וכן כתב להדיא הרמב"ם (הל' ט"ז פ"ג הל' ו') והיינו דכל שהנייר גדול אינו ראוי להכניס בתנור לצלות עליו, וע"י הקריעה נעשה הנייר ראוי לצלות עליו.

L

מקפיד על המדה

76 (ג) כתב הרמב"ם (פי"א הל' ז') המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב, והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו, ויחתוך בכוונה שהוא מלאכה, אבל אם חתך דרך הפסד, או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק הרי זה פטור עכ"ל. ומקורו בגמרא (ט"ז ע"ד ע"ג) דקאמר האי מאן דסלית סילתא [מחתך עצים דקים להבעיר האש] וכו', אי קפיד אמישחתא [לחותכן במדה, רש"י] חייב משום מחתך.

וגדר מקפיד במדה יש ללמוד, ממאי דמבואר (נ"ה ט"ז) בהא דתנן התם אין קורעין את הנייר לצלות עליו, דהאיסור הוא משום תיקון כלי וכנ"ל (אות א'), ולכאורה יש לעיין אמאי ליכא בה גם משום מלאכת מחתך, וצ"ל דלא חשיב מקפיד על מדה, אלא אם מקפיד על מדה מצומצם ידוע שצריך לו אותו המדה דוקא, וכמו בקריעת עור לצורך עשיית רצועות סנדלים, דצריך דוקא במדה ידוע, כפי מדת הרגל, אבל אם אין הקפדה דוקא על מדה מצומצם, רק קורע וחותר שלא יהא גדול ביותר, לאו שם מלאכת מחתך עלה. ולכן בקורע נייר כדי לצלות עליו דאינו מקפיד לקרעו למדה מצומצם, רק שלא יהא ארוכה יותר מדאי אין בקריעתו וחתיכתו משום מלאכת מחתך, אלא משום מלאכת מכה בפטיש ותיקון כלי, ואין הכי נמי אם צריך לקרוע הנייר במדה מצומצם לפי מדת אורך ורוחב של מחבת שרוצה לצלות בתוכו, ומקפיד שיהא הנייר מצומצם כפי זה המדה, חייב גם משום מחתך.

והנה הרמב"ם (פי"א ט"ז) כתב הקוטם קיסם לחצוץ בו שיניו חייב ע"כ. ומדכתב הרמב"ם הך דינא דקוטם קיסם בדיני מלאכת מחתך, ולא בדיני תיקון כלי (נפרק י'), נראה מזה דס"ל להרמב"ם דחיובו משום מחתך, וע"י לקמן (אות ד') שהארכנו בביאור דעת הרמב"ם, וכתבנו שם דכן מפרש בדעתו הח"י אדם ע"ש, ועכ"פ אין מזה קושיא למה שביארנו דגדר מלאכת מחתך דוקא במדה ידוע ומצומצם, דיש לומר דקוטם קיסם לחצוץ מדקדק לחתוך את הקיסם במדה ידועה, כדי לחצוץ בו שיניו בקל, וכדכתב המנחת חינוך (מלאכת מטמא אות ז') בביאור שיטת הרמב"ם עיי"ש.

ודאורייתא במשנה ברורה (סי' שכ"ז נהל"ל ד"ה אהד קסיס) שכתב בא"ד דלפי דברי הח"י אדם הנ"ל, הא דמבואר שם ברמב"ם (הל' ט"ז) דמותר לקטום עצי בשמים להרית, היינו משום דסתם קוטם להרית אינו מקפיד על המדה, דאינו מכוין רק שע"י הקטימה יהיה הריח נודף יותר, אבל אם הוא באמת מקפיד על המדה, כגון שחבירו מבקש ממנו שיתן לו מעצי בשמים שלו והוא קוטם איזה שיעור ליתן לו, אין הכי נמי יצויר בזה לפעמים איסור דאורייתא [משום מחתך] ע"כ. וצ"ע דכיון דוודאי אינו מקפיד על מדה ידוע ומצומצם דוקא, א"כ האיך אפשר דיהא בזה לפעמים חיוב דאורייתא משום מחתך.

ויש להביא סמך ראייה לדברינו ממה שכתב המחצית השקל (הל' מוה"מ סוסי' מקל"ט) וז"ל בא"ד לענין עשיית משא ומתן בחול המועד, ועדיין לא מצאנו תקנה לחתיכת פשתן ובגד בחנות בחול המועד, ואף בדבר תלוש אין איסור חתיכה כמו שכתב מג"א (סי' שי"ד ס"ק י"ד) לענין פסיקת תלוש (עי' לקמן אות ז') מ"מ במקום דהוה מתקן אסור עכ"ל. ולא הזכיר משום מלאכת מחתך דחייב, ולדברינו

טבת אם אין
לא משתמש
"כ אם עושה
בהו מירוח.
ע"ג ע"צ מוד"ס
ת (ט"ז נמוס')
משום ממחק
"ית דלאו שם
חליק ומשוה
ב עיי"ש.

קום שעקצו
מח המכה

לענין מירוח
ער] שנותנין
ש בו מירוח
לאכילה, וכל
וממרחו על
דין תורה.
את הרפואה
שכ"ס ספיף
ף אות ו').

דו, מ"מ זהו
הידועה. וכל
נגמר וראוי
א, ואז חייב
במתני' (נ"ה)
לצלות עליו,
ס תיקון כלי

7

אתי שפיר דכוונת המחצית השקל לומר דאית ביה מלאכה בחתיכתו אפילו באופן שאינו מקפיד על מדה מצומצם דוקא, ואין הכי נמי אם מחתך במדה מצומצם איתא בחיי אדם (כלל ל"ו אות ז') דאם מקפיד בחתיכת הבגד למדת ארכו ורחבו חייב משום מחתך ע"ש. L

76 קורע מפה פלעסטיק הנרשם בקוים

ע"ל כל פנים נתבאר דחיוב מלאכת מחתך הוא דוקא במקפיד על מדה מצומצם, ובאופן דנגמר ע"י חיתוכו להיות ראוי לאיזה השתמשות אז חייב על החיתוך משום מלאכת תיקון כלי, אף באינו מקפיד לחתכו במדה מצומצם. ולפי זה נראה דקורע מפה של פלעסטיק מתוך כריכתו במקום הנרשם ע"י קוים העשויים לכך, ליכא חיוב מחתך, דאין קפידא לפי המדה ממש, אלא קורע בזה המקום משום דנוח ליקרע שם בלא כלי מיוחד, אבל מ"מ יש בזה משום מלאכת מכה בפטיש, שהרי מתקן את הפלעסטיק שיהא ראויים להשתמש על ידו, וכמו בקורע נייר לצלות עליו הנ"ל. [וע"י לקמן בדברינו (מלאכת מכה בפטיש אות ח') דנראה דאף בקורע בידו בלא כלי המיוחד לכך חיובא איכא, כיון שכן דרך בני אדם לקרוע את הפלעסטיק במקומות המסויימים ע"י הקוים ע"ש (ולקמן אות ז')]. L

76 קורע כיסוי פלעסטיק שעל בקבוקי חלב וכדומה

ובמה דמצוי כהיום פקקים כיסוי פלעסטיק הקבועים על גבי הבקבוקי חלב או מים וכדומה, שמקפידין בקריעתו במקום המסויים דוקא כדי דעל ידי זה יתאפשר לפותחו ולסוגרו בקל בעת שישתמש על ידו, חייב גם משום מלאכת מחתך למדה, והלכתא רבתא לשבתא. L

חכמת ניתוח

77 (ג) בשו"ת שאילת יעב"ץ (מ"א סי' מ"א) דן לענין חכמת ניתוח בבשר המת בשבת אם יש בו משום מלאכת מחתך, וכתב דכיון דקפיד אשיעורא דחיתוכא שלא יאריך ולא יקצר את החיתוך באופן שלא יתקלקל ויפסיד כוונת ההתלמדות, בלי ספק מכויין בחיתוכו בדקדוק גדול א"כ הרי הוא מלאכת מחתך וחייב חטאת. ולא תקשה ממאי דאמרינן (ערכין ו' ע"א, רמב"ם פ"ג הל' ט"ו, ונמשו"ע סי' ט"ל סעיף ה') דבאשה שמתה על המשבר, מחתך בשרה להוציא הולד, ומבואר שם דחיתוך פשיטא דמותו דמחתך בשר בעלמא ע"ש, חזינן דליכא בזה משום מלאכת מחתך, דהתם היינו טעמא משום דחותך כדרכו ואינו חושש להרחיב ולהאריך, דאינו מקפיד על היתרון כי רק לולד הוא צריך, ואם משום שנוהר שלא יגע בולד, זה לא מקרי קפיד על המדה, כיון דאין הקפידא בגוף דבר הנחתך אלא כדי שלא יגע באחרים, משום הכי מיחשב רק כמחתך בשר בעלמא עכת"ד. L

מצות מילה

78 ולפי דבריו יש לעיין אם איכא משום מלאכת מחתך במילה בשבת, כיון דמקפיד לחתוך כל עור הערלה, ולכאורה היה מקום לומר דתליא במחלוקת האחרונים אם מצות מילה הוא הסרת עור הערלה דוקא, ואם לא הסיר עור הערלה הוי ערל מה"ת, והוא שיטת החכמת אדם (כלל קמ"ט אות טו"ז) ועוד, ולפי זה הרי מקפיד על מדת החתך דוקא ויש בה משום מחתך מן התורה. אבל לפי מה שכתב מרן הדברי חיים (מ"צ יו"ד מס' קי"ד עד סי' קי"ט), דמילה לשונו לגלות, ואין המצוה עצם חיתוך עור הערלה שיחתך לגמרי, [וכן הוא משמעות שיטת החתם סופר בתשובות יו"ד (סי' רמ"ט) כפי מה שביאר בשו"ת מהר"ם

שי"ק יו"ד (סי' נ ונוטה שם דאפילו א"כ אין קפידא בהסרת העו ומיהו בספר תו סי' ה') כ חיים לכתחלה לחתוך עור הע מתשובותיו להם הוא שלא יחזור מתחלה, ומשום דלכו"ע חייב מן לכתחלה ע"ז לה יוותר נראה ד מחתך ב דעיקר מצות לגלות, ולא לחח עוסק בהסרת עו מדוקדק מן עו וא"כ הרי הוא כ משום מל:

קריעת פלעסטיק עור נראה דיע קריעת פל היין במקום ו למדה, כיון שז שקורע במקום בקריעת האותיו במדה כיון ד כ בגמרא (ז) ש

שי"ק יו"ד (סי' רמ"ה) דעת רבו החתם סופר, ונוטה שם דאפילו לכתחלה מותר לעשות כן, א"כ אין קפידא לחתוך מדה מצומצם, ואין בהסרת הערלה חיוב משום מחתך.

ומיהו בספר תולדות שמואל (מ"ט מנזת מילה סי' ה') כתב דאף לשיטת מרן הדברי חיים לכתחלה בעת החיתוך צריך לדקדק לחתוך עור הערלה, וכמו שנראה להדיא מתשובותיו להמעייץ בדבריו, וכל דבריו שם הוא שלא יחזור המוהל לתקנו אם לא חתכו מתחלה, ומשום צערא דינוקא, א"כ יש לומר דלכו"ע חייב משום מחתך כיון דצריך לדקדק לכתחלה ע"ז להסיר כל עור הערלה בחתיכתו.

ויותר נראה דלכולי עלמא איכא מלאכת מחתך במצות מילה, דאף אם נאמר דעיקר מצות מילה שציוותה תוה"ק היא לגלות, ולא לחתוך, אבל סוף סוף בעת החיתוך עוסק בהסרת עור הערלה ורוצה כריתת שיעור מדוקדק מן עור הערלה שלא יחזור לכסותו, וא"כ הרי הוא מקפיד לחתוך מדה ידוע, ואיכא משום מלאכת מחתך לכולי עלמא. ל

76 קריעת פלעסטיק החתום ע"ג בקבוקי היין עוד נראה דיש ללמוד מדברי היעב"ץ לענין קריעת פלעסטיק החתום על גבי בקבוקי היין במקום המסויים, דלא חשיבי מחתך למדה, כיון שאין מקפיד כלל על מדתו, ואף שקורע במקום המסויים דוקא כדי שלא יפגע בקריעת האותיות, משום הכי לא מיקרי מקפיד במדה כיון דאין הקפידא משום גוף דבר הנחתך. ל

מחתך ביד ובכלי

ד) בנמרא (גי' ל"ג ע"ב) איתא ברייתא ושון שלא יקטמנו [להקיסם] ואם קטמו

לחצוץ בו שיניו וכו' בשוגג בשבת חייב חטאת וכו', דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות וכו' ופירש"י אינו אלא משום שבות, דקטימה תיקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליא הוא, אלא א"כ מחתכו וממחקו בסכין וכו' ע"כ. מבואר דלא מחייב בקטימת קיסם אלא אם כן קוטם בכלי, וחיובו הוא משום תיקון כלי, וע"י שם בהסוגיא דמבואר להדיא כן דחיוב קטימה הוי משום תיקון כלי.

אבר הרמב"ם (פי"א הל' ו') העתיק דין קטימת קיסם סתמא ומשמע דאף ביד חייב, וכבר העיר בזה הרב המגיד (סס), וכן בשער המלך (סס) ובצל"ח ביצה (סס). ועוד דהרמב"ם העתיק דין קטימת קיסם בדיני מחתך בפ"א ולא בדיני תיקון כלי בפ"י, ומשמע דחיובו משום מחתך, ולכאורה צ"ע מסוגיא הגמרא דלא משמע כן, וע"י בספר כפות תמרים (פוכה ל"ג ע"ב ד"ה מ"ר אין ממעטין) שעמד בזה ע"ש.

והר"י אדם (כלל ל"ו נ"ט א"ל סק"א) כתב לחדש על פי זה דס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן בגמרא דאינו אלא משום שבות, היינו משום דהדין הוא משום איסור תיקון כלי, ובמלאכת תיקון כלי הוא דאמרו רבנן דאינו אלא משום שבות, דאין דרך לתקן כלי אלא ע"י סכין או שאר כלי המיוחד לזה, אבל משום מחתך למדה אין חילוק אם מחתכו ביד או בכלי, דעיקר המלאכה הוא שצריך לו למדתו ומקפיד על זה, ומשום הכי הביא הרמב"ם דין קטימת קיסם דחייב סתמא דמשמע אף ביד, ומשום מלאכת מחתך, וכתבו בפ"א דקאי בדין מלאכת מחתך עכתו"ד.

והמשנה ברורה (סי' שכ"ג נה"ל סס) וכן בספר קצות השלחן (סי' קמ"ה נה"ל ס"ק

מ"א) דין
בבשר המת
חתך, וכתב
שלא יאריך
לא יתקלקל
ספק מכיון
הוא מלאכת
אי דאמרינן
בטו"ע סי'
מחתך
ם דחיתוך
למא ע"ש,
תך, דהתם
אינו חושש
היתרון כי
שלא יגע
כיון דאין
שלא יגע
חתך בשר
ם מלאכת
דמקפיד
יהי מקום
אם מצות
ואם לא
הוא שיטת
עוד, ולפי
יש בה
זה שכתב
ד' עד סי'
צוה עצם
[וכן הוא
בות יו"ד
מהר"ם

לב. הממחק

[א] **איזה** הוא מומח, זה המעביר שיער או למד מעל העור אחר מיתה עד כבוד שיחליק פני העור, ושיעורו כדי לעשות קמיע, ר"מ פי"א ה"ה. ואפשר חייב ג"כ משום חולש השיער, דחייב לאחר מיתה ג"כ עיין לעיל במלאכה גזוז [אות ה']. שוב ראיתי בחיי דחייב במלאכה גזוז [כלל כ"א ס"א ובגמרא ארס סק"א] דיבר בזה, ע"ש. השך בידו על העור המתוח בין העמודים חייב משום ממחק [שם ה"ו] והוא כדף ע"ה ע"ב, והחוסך ד"ה השך, מפרשים דשך העור על העמוד, וכמו דכן הוא בירושלמי [פ"ו ה"ב, ג"ב ע"א], וכן כמד הרמב"ן [שם] מובא במגיד משנה, ורש"י פירש בענין אחר ולא נהירא להמוס, ע"ש.

באמת שם מיירי דמולחין הכשר ללוי ומן הכשר וטפל מעט מלה על העור כשמוחל באויר, או אפילו מניח הכשר על העור עכ"פ הרבה מלה הוא על הכשר ומעט על העור, אבל אם מולח העור עזמו אפילו כשיעור מלה שמולחין ללוי [היו מעבד]. שוב ראיתי בשער המלך פ"ג מיו"ט ה"ד [ד"ה ודע מקובל] כתב כן, דשם כיון דמחוקף הכשר עם העור אינו עיבוד במליחה כי האי, אבל במולח העור עזמו אף במליחה לוי חייב דהוי ליה מעבד, ומסמייע מדברי המשנה למלך כאן ה"ה שחייב על קושיא [למה לי דרשה] דחמלת אפילו בשבת [מנחות כ"א ע"א] הא אין עיבוד באוכלין, וחירו דהראש אין מפשיטין וגמלת על העור על כן צריך קרא למיטרי, והא מליחת קרבן הוא כעין ללוי, על כרחק דמליחה כעין ללוי הוי ג"כ מעבד, ובגמרא שאני כמו שכתבנו.

[ב] **הממרח** רעיה כל שהוא או שעה וזפת וכיוצא בהן מדברים הממרחים חייב משום ממחק, ע"כ [לשון הר"מ שם]. ובגמרא כתב כל שהוא, וזפת ושעוה לא כתב השיעור נראה ג"כ דכלל שהוא, ולכאורה, בהוצאה יש שיעורים לופט ושעוה עיין פת"י ה"י. המורט ונזה חייב משום ממחק, נראה ג"כ דכלל שהוא חייב, דלא שייך שיעור קמיע.

והנה שיעורים אלו מבואר, היינו, כעין לקרה אפילו כמו שמולחים בשר לקרה על העור או עיבוד, וכמו שמבאר בש"ס דביצה, וכמו ללוי על גבי העור ודאי אינו מעבד כמו שמבאר שם בגמ', וכמו לוי [אח העור] עזמו הוי כמעבד כנראה מדברי המשנה למלך. אף השיעור יזהר מללי ופחות מלקרה אין נודע אם הוי עיבוד, וגם דמליחת לוי הוי עיבוד, מ"מ אף בפחות מזה אפשר דהוי עיבוד, והר"מ סתם כאן. אף נראה דודאי הא דמבאר בש"ס שהבאנו דלא הוי עיבוד או דהוי עיבוד, על זה אין להסתפק ולהרהר, אף בדברים שלא נחפרשו תלוי אם עשה איהו פעולה כדרך האומנים שיעדים דבר זה, נראה גזוזא חייב ובלאו הכי פטור, כן נראה לי.

[ג] **ועיין** שו"ע סי' שכ"א סי"ט מפורש דאין מירוח באוכלין, והוא במרדכי פרק כלל גדול [רמז סט"ז], כמו דאין עיבוד באוכלין מן המורה כן אין ממחק באוכלין מן המורה. ובספר מגן אבות להגאב"ק ניקלשבורג [ד"ה והמומקין] מסופק אי שייך באוכלין ממחק, ואין ספקו מוציא מידי ודאי של המרדכי.

[ג] **וישיעור** כמה יש הה העור נמלחו שיהיה חייב משום מעבד ג"כ לא נחבאר כאן, ועיין מגיד משנה פ"ו ממלכות אסורות ה"י.

לג. המחחק

[א] **לשון** הר"מ פי"א ה"ו, המחחק מן העור כדי לעשות קמיע חייב, והוא שיחכוין למדת ארכו ומדת רחבו, אבל אם חחק כמעטק או כלל כוונה למדתו וכו'. הכלל, דמלאכה זו אינה רק נמתחין למדה, ובלא כוונה לא הוי מלאכה כלל, ולא שייך פסיק רישיה כי המלאכה אינה מלאכה רק במחכוין למלאכה, עיין בלשון הר"מ. הקוטס את הכנף הרי זה חולדת ממחק. עיין רש"י ע"ד ע"ב ד"ה והקוטמו, שחוקך ראשו, וכאן לא שייך שיעור קמיע וחייב בכל שהוא כדרך הקוטס. המגרד ראשי כלונסות של ארו. עיין רש"י ע"ה ע"ב ד"ה המגרד, מובא בהרב המגיד, מגרד וכו' שיהיו שוין ומדין, ולא שייך ג"כ שיעור קמיע, ונראה דכלל שהוא חייב. כתב עוד הר"מ שם, וכן כל חמיכה שיחמוך מרש עץ מן העצים או מרש ממכת מן הממכות חייב משום ממחק, עכ"ל. לכאורה, כמו בעור לעיל כתב הר"מ כדי לעשות קמיע היינו כמו בהוצאה, כי רוב שיעורים נלמדו מהוצאה כמו שהבאנו כמה פעמים [עיין לעיל במלאכה דש אות ז'], א"כ בעצים כדי לנשל ביצה קלה כי כן השיעור בהוצאה [עיין פי"ח ה"ד], וממכות כל שהוא כי בהוצאה כן הוא [עיין שם ה"ה]. והר"מ סתם ולא הודיענו, וכו'.

[ב] **בזה** דמחחק אינו מחלק הר"מ בין מחחק בכלי או ביד, נראה דכלל ענין חייב משום ממחק, ויחבאר לפנינו בס"ד.

זמה שכתב הר"מ דשיעור שהיה הכשר במלח כדי שיעור מיל, כתב דהר"מ למד זה כיון דמליחה הוי עיבוד ושיעור הוי שיעור מיל, ע"ש ובלתם משנה. עכ"פ מבואר במגיד משנה דהשיעור הוא כדי שיעור מיל ופחות מזה לא הוי מעבד. וכשער המלך פ"ג מיו"ט ה"ד [ד"ה ומ"מ] הקשה על הרב המגיד, דהדרא קושיא לדוכחא למה צריך קרא דחמלת אפילו בשבת, מאי דתיית שבת יש, ואי משום העור הא אינו משהה, וגם למה יש הה דאפשר כלל זה, ע"ש. וגם דברי הרב המגיד תמוהים, עיין נודע ביהודה קמח י"ד סי' כ"ג, דהא מבואר בחולין קכ"ב ע"ב ופסחים מ"ו ע"א דכדי עבודה ד' מילין, וע"ש מה שחייך דהילוך על העור צריך ד' מילין אבל עיבוד הוא רק מיל, ע"ש באור"י. אף לפענ"ד אין ללמוד משם, דהתם להחמיר באלו שעורותיהם כבשרם צריך [עיבוד] שיעור מיל דוקא, וכן [שיעור] הרב המגיד לענין מליחה הוא להחמיר, א"כ אפשר ק"מ עיבוד יש בפחות ממיל דהוה ליה להר"מ לכתוב כאן השיעור, וכן כתב הר"מ כאן ה"ו הדורס על העור עד שיתקשה וכו' חייב, ועיין מגיד משנה דהוא מן נתיני עור לפני הדורסן [ביצה י"א ע"א], ולמה לא כתב הר"מ ד' מילין דהילוך על העור נודאי ד' מילין דזה מבואר להדיא בחולין ופסחים שם, על כרחק דכאן תלוי בפעולות, אם יש איהו פעולה ע"י העיבוד הוי ליה מעבד.

[ב] **כתב** עוד הר"מ כאן, הנוטל קיסם וכו' וקטמו למחוך בו שיניו או לפחות בו את הדלת הרי זה חייב, והנה מה שמתוהים דברי הר"מ

[ב] **קשה** כיון דמליחה גמורה לקרה מבואר להדיא בש"ס [המוצא באות הקודמת] דהוי עיבוד, וכן הילוך כדי ד' מילין הוי עיבוד כמבואר בש"ס, א"כ לא הוה להר"מ לסתום הדבר לגמרי, והוה ליה לכתוב המולח לקרה ודאי חייב, וכן בהילוך כדי ד' מילין נודאי חייב, ובפחות אם ניכרת הפעולה חייב, ומאי זה דכתב עד שיתקשה, דד' מילין קיסם להו לחו"ל דהוי עיבוד בכל ענין, וע"ג בזה"ב.

כמו שתמה המגיד משנה, איך פסק כר' אליעזר בסוגיא דביצה ל"ג ע"ב, והא רבנן פליגי וסברי דאינו אלא משום שבות, וכמד דאפשר רבינו מיירי בקוטס בסכין והיה לו לנאר, ועיין שער המלך כאן ול"ח [ביצה שם] מה שכתבו בזה, ואין כאן מקום בחיבור זה לפלפל. אף עכ"פ דעת הר"מ דקוטס למחוך וכו' חייב משום ממחק, כי ודאי צריך לדקדק למחק אותו במדה שיוכל למחוך בו וכו' וכן לפחות, ועיין בגמ' שם מבואר לשון תיקון כלי, נראה דחייב משום תיקון כלי. ועיין רש"י שם ד"ה אינו, כתב לשון ממחקו וממחכו בסכין, והנה ודאי לא שיעת רש"י דאין בנין בכלים אף בעושה כלי כמו שהבאנו לעיל [במלאכה בונה אות ב'], א"כ על כרחק תיקון כלי דלמרינן שם היינו ממחק, דניין לא שייך בכלי, אף באמת דתיקון כלי מודה רש"י דהוי ליה מכה בפטיש"א, א"כ ודאי חייב משום מכה בפטיש ג"כ, ורש"י דנקט ממחקו וממחכו לאו משום חיוב נקט לה רק נקט למחוך בסכין ג"כ, עכ"פ הר"מ נודאי מחייב משום בונה ג"כ, כי הוא סובר דעושה כלי חייב משום בונה כמו שהבאנו לעיל [שם] וגם משום מכה בפטיש, והא דלא נקט הר"מ חייב ב' או ג', עיין מה שכתבנו לעיל כמה פעמים דהר"מ דרכו כן בהלכות שבת [עיין לעיל במלאכה חרישה אות ז'], וכאן הודיענו הר"מ דחייב משום ממחק, ומשום בנין ומכה בפטיש אין צריך להשמיענו כי כבר כתב לנו ונדע דגם זה כן.

[ד] **ואין** עיבוד באוכלין [ה"ה]. והמשנה למלך כאן מביא בשם שיטה ישנה שנדפס כעת ע"ש הרשב"א [במנחות, דקרבן שבת דהיה כלי ואינו נאכל לאו כעיבוד באוכלין ויש בו עיבוד. ועיין שער המלך ה"ג [ד"ה ואין (הא)], שכתב דאף לאוהא שיטה דוקא בקרבן דאינו ראו לאכילה כלל שייך עיבוד, אבל בשר עריפה וביצה דהוי לנכרי מודה דלא שייך עיבוד. וע"ש מה שכתב בשם הר"ן [שם ביצה] דדוקא חלבים דלאו אוכלים גמורים הם שייך עיבוד, אבל לא באוכל דהוא אוכל רק דאיסורא רביע עליו לא שייך עיבוד, והוי ליה אין עיבוד באוכלין. ועיין עוד שם [ד"ה ועוד], שמביא דמולח עור קודם שהפשיטו אינו חייב, דהוי ליה כלאחר יד ובשבת אינו חייב במלאכה שהיא כלאחר יד ולא אורחיה, ע"ש באריכות.

[ה] **המרכך** עור בידו ומוסכו ה"ו חולדת מעבד [ר"מ כאן ה"ו], ועיין ר"מ פכ"ג ה"י שכתב שם, המרכך עור בשמן כדרך שהעבדין עושים הרי זה מעבד ומייב וכו', וכן וכו' על גבי קטנוליא. נראה שם ובש"ס קמ"א ע"ב דגם בקטנוליא שייך עיבוד. ופשוט דבקטנוליא השיעור ה' טפחים כמו הוצאה עיין שבת ע"ט ע"א, דהשיעורים נלמדו מהוצאה כמו שכתבנו [לעיל במלאכה דש אות ז'] בשם הרב המגיד.

החריב
עור בידו ומוסכו ה"ו חולדת מעבד [ר"מ כאן ה"ו], ועיין ר"מ פכ"ג ה"י שכתב שם, המרכך עור בשמן כדרך שהעבדין עושים הרי זה מעבד ומייב וכו', וכן וכו' על גבי קטנוליא. נראה שם ובש"ס קמ"א ע"ב דגם בקטנוליא שייך עיבוד. ופשוט דבקטנוליא השיעור ה' טפחים כמו הוצאה עיין שבת ע"ט ע"א, דהשיעורים נלמדו מהוצאה כמו שכתבנו [לעיל במלאכה דש אות ז'] בשם הרב המגיד.

א) עיין לעיל במלאכה מכה בפטיש אות ב'.

א) דהוכיח מהגמ' דחולין שם דעיבוד שיעורו מיל, וע"ע שם מהדור"ת סי' ל"ט.
ב) עיין ברוקח ה"י שבת סי' פ"ב דביעין ד' מילין ים לעיבוד (מנחת סולח).

להסקה, שייך בהו מלאכת מחתך אע"פ שתיקון כלי בוודאי לא שייך בהן מטעם שעומדין להסקה וכנ"ל.

ענף ג'

7 בענף זה יבואר שבפתיחת פחיות האלו → שאי אפשר לפותחן ממקום אחר, אין לומר שכוננתו על החיתוך לפי מדה דוקא, ויתבאר ש"ל ששייך ההיתר של חותלות

סברא להקל בפתיחת פחיות הנ"ל שאין כוונתו לחיתוך לפי מדה אלא להגיע להמשקה, ועפ"י סברת המנ"ח שלא שייך לאסור במחתך משום פסי"ר

ט"ז) אלא דיש סברא גדולה להקל בפתיחת אלו הפחיות, מטעם ש"ל שאין כוונת הפותחן לחתוך למדה דוקא, שכל רצונו הוא רק להגיע להמשקה שבתוך הפחית, אלא שכיון שאין לו מקום אחר לפותחו משם אלא מהמקום שנחקק שם ע"כ הוא פותח משם, והרי רואה אתה שאם היה החקק בגודל אחר היה פותח לפי אותו גודל כדי לפתוח הפחית, ובע"כ שאין כוונת הפותח לחתוך לפי מידה דוקא אלא כל כוונתו הוא רק לפתוח הפחית, ובשלמא בקופסאות הקרטון שיש באפשרות לפותחן ע"י שקורען בגופו לפי כל מדה שרוצה, שאז י"ל שאם מקפיד לקורען או לחותכן לפי המדה שמשומן על הקופסא שנחשב כאילו מחתכו לפי מדה, משא"כ באלו הקופסאות שאין כאן כל אפשרות לפתחן ממקום אחר, ומוכרח לפותחן ע"י משיכת הטבעת מאן יימר שיש כאן פעולה של חיתוך לפי מדה, הרי לכאורה יותר מפתיחת הקופסא אין כאן, והא פשיטא שבאותן הפחיות של סרדינים וכדומה שג"כ מתקנין באלו הטבעות אלא שבאלו ע"י משיכת הטבעת יורד כל דופן הכלי, שבוודאי אין נפ"מ אצל הפותח מה יהא גודל הפתח שהעיקר אצלו הוא שיוכל להוציא ממנו הדגים, וכן אפילו בפחיות השתיה באופן שאם תיכף לפתיחת הפחית הוא מריק כל המשקה לתוך כוס, ואינו שותה כלל מתוך הפחית, ג"כ אין נפ"מ אצלו גודל הנקב, ואדרבה י"ל שאילו היה הנקב גדול יותר היה ניקל יותר לערות ממנו המשקה, וא"כ אין

כלי כלל שהרי הוא עומד לשריפה, מ"מ שם עכ"פ התיקון שנגרם ע"י החיתוך חל בעצם הדבר הנחתך, שלמטרה שהוא רוצה העצים דהיינו בשביל להסיקם מוכרח הוא לחתכם לפי המדה ודי בזה שיחשב מלאכה, משא"כ היכא שאין פעולת החיתוך לפי מדה נצרך בכלל כלפי הדבר הנחתך, וכל כולו הוא רק בשביל איזה תועלת צדדי שמפיק מזה המחתכו אין זה בגדר מלאכת מחתך.

יש לצדד שבפחיות השתייה שייך להקל מכח סברת הקצוה"ש הנ"ל

י"ד) וא"כ מעתה י"ל שבפחיות השתיה האלו שאין לומר שהתיקון של הפתח היפה הנעשה ע"י החיתוך נצרך לעצם הפחית, שהרי אין דעת בני אדם על תיקון הפחית כלל ואינן רוצים בתיקונו אפילו לשעה, אלא שאין הוא רוצה שבשעת השתייה תצא הרבה מן המשקה, וע"כ נהנה הוא שנתקן פתח קטן משום שע"ז ניקל בשבילו לשתות, דנמצא שהתיקון שנעשה ע"י החיתוך הוא תיקון להאדם אבל לא בגוף הדבר שנעשה בו המלאכה, ודומה למש"כ הקצוה"ש הנ"ל שבכה"ג לא שייך בכלל מלאכת מחתך.

הבה"ל חולק על סברת הקצוה"ש הנ"ל

ט"ו) אלא דמן הבה"ל מוכח שלא ס"ל כהקצוה"ש, שכתב [שם בד"ה אחד קשים] שאם חבירו מבקש ממנו שיתן לו מעצי בשמים שלו והוא קוטם איזה שיעור ממנו כדי ליתן לו, אה"נ דיצווייר בזה לפעמים איסור דאו' עכ"ל, ובקצוה"ש שם באמת נחלק על הבה"ל מטעם שכיון שאין כאן תיקון הנצרך לגוף הדבר שמחתכו רק משום שאינו רוצה לתת לו יותר משיעור קטן אינו בכלל מחתך, אבל עכ"פ מבואר שדעת הבה"ל אינו מחלק בהנ"ל, ועוד דיש לפקפק על עצם ההנחה שלנו, שיש לומר שזה שנחתך פתח יפה שניקל לשתות ממנו נחשב כתיקון גוף הפחית, שאע"פ שאין דעתו כלל לתיקון המתקיים, שלא איכפת לו אם יחזור ויסתום מיד וכנ"ל, שמה"ט אין כאן איסור תיקון פתח, מ"מ כיון שעכ"פ הפחית נתקן לשעה מועטת דהיינו למשך הזמן שלוקח עד ששותה ממנו, שנעשה "פחית שניקל לשתות ממנו", וכלפי אותו השיעור המועט חל התיקון בגוף הפחית, דומה בזה לסלית סילתי שכיון שנתקנו העצים בזה שנעשו ראויין

ספר פתוחי חותם

הרב"ל ר' בנימין ז"ל ס"ל א"ל

לענינינו מ"מ כיון שעכ"פ אינו חותך לפי מדה מותר, ועוד דאפי' לו יהא כפירוש הנ"ל בהרמב"ם, שכל שחותך לפי מדה אע"פ שאין כוונתו ע"ז כלל גזרו אטו יכוון עליו, ואפי' קיי"ל כהרמב"ם, י"ל שהיינו דוקא היכא ששייך גזירה שיכוין עליו, אבל לענינינו לפי"מ שביארנו שבפתיחת הפחית לעולם כוונתו הוא רק על עצם הפתיחה, ולעולם לא יהא לו כוונה על החיתוך לפי מדה כמטרה לעצמו, שהרי אין לו שום ענין בתיקון הכלי, וחיתוך הפחית קשור תמיד בשתיית המשקה דוקא, ואז ממילא עיקר כוונתו על הוצאת המשקה וכנ"ל, וא"כ לא שייך גזירה בכלל.

סברא נוסף להקל בפתיחת פחיות הנ"ל שלפי רוב השיטות הן בכלל חותלות

י"ח) עיין לעיל [פרק ט' אות כ"ד] שנתבאר שפחיות המשקין עם גאז שהמשקה צריך להכלי הן בכלל חותלות לפי רוב השיטות, וכן פחיות של משקין סתם שגזרין תיכף לשימושן ג"כ לפי הרבה שיטות הן בכלל חותלות, ולכאור' אם הן בכלל חותלות שנחשבו כקליפי אגוזים, לא שייך בהן איסור מחתך, כמו שלא שייך בהן מה"ט איסור קורע כמו שביארנו לעיל שבאוכלין לא שייך קורע, ולגבי מחתך הדין מפורש יותר [בסי' שכ"ב סעי' ד'] שלא שייך מחתך באוכלין אפי' רק באוכלי בהמה כמו קליפי אגוזין, וא"כ יש עוד סניף גדול להקל בפתיחת אלו הפחיות לגבי איסור מחתך, מטעם שהן כחותלות ונעשו כאוכלין שלא שייך בהן מלאכת מחתך, עכ"פ לדינא בפתיחת אלו סוגי הפחיות כלפי איסור מחתך לא מצאנו טעם נכון להחמיר, דהיינו שהא פשיטא שבאלו הפחיות שאין הדרך לאכול מתוך הפחית, וכמו פחיות דגים שמתקנין בצורה הנ"ל שפותחן רק ע"מ להוציא מהן הדגים, דבהן אין נפ"מ כלל אם היה הפתח גדול יותר או קטן יותר, וכן אפילו בפחיות שתייה, מ"מ כל שבדעתו לערות המשקה לתוך כוס שנמצא שאין חילוק אצלו כלל גודל הנקב, ואדרבה י"ל שכל שהנקב הוא גדול יותר הוא ניקל יותר לערות ממנו, בוודאי מותר לכתחילה לפותחן בצורה הנ"ל שאין הכוונה על המדה דוקא אלא על עצם הפתיחה, ולא גזרינן אטו ירצה לשתות מתוך הפחית שאז נהנה הוא מגודל הנקב [אפי' על הצד שבכה"ג יש איסור], שהרי במחתך לא

כאן אפילו פסי"ד דניחא ליה, אלא אפילו היכא ששונה מתוך הפחית עצמו, שאז י"ל שמדת הנקב נוח לו בשביל לשתות ממנו שאינו גדול מדי ואינו קטן מדי כנ"ל, מ"מ כיון שאין כוונתו כאן לחתוך לפי מדה אלא לפתוח הפחית כנ"ל, אע"פ שהוא נהנה שנפתח הפחית לפי מדה שנח לו, בסך הכל הוא פסי"ד דניחא ליה, והרי במלאכת מחתך לא שייך לאסור משום פסי"ד כמו שהבאנו בתחילת דברינו מן המנ"ח שהכוונה לחתוך לפי מדה הוא תנאי בצורת המלאכה.

יש לעיין שאפי' לפי פירוש הנזכר בהרמב"ם שכל היכא שיש פעולה של חיתוך לפי מדה אפי' אם אין זה כוונתו אסור, י"ל שהיינו רק היכא שיש לחוש לגזירה משא"כ בפחיות הנ"ל

י"ז) אלא דעפ"י הפירוש האחרון בהרמב"ם שהזכרנו לעיל [באות ו'] שכל היכא שיש פעולה של חיתוך לפי מדה, אע"פ שאין הוא צריך כלל להמדה, אסור משום גזירה דלמא יכוון עליו לפי מדה, ואינו דומה לקטימת קיסם להריח בו ששם אינו חותך כלל לפי מדה, היה עדיין חשש בפתיחת פחיות אלו, מטעם שאע"פ שעיקר הכוונה הוא על פתיחת הפחית ולא על החיתוך לפי מדה, מ"מ כיון שהפעולה היא פעולה של חיתוך לפי מדה שסוף כל סוף חותך הוא על פי המדה המסומן, בכה"ג גזרו אטו יכוון עליו לחתוך לפי מדה, אלא דהפירוש הזה בהרמב"ם דחינו, ולבר מן דין הוכחנו לעיל [באות ז'] שלהלכה לא גזרינן במחתך כשאינו מחתך לפי מדה אטו יחתך לפי מדה, ולכאור' משמע שגם כשהפעולה היא פעולה של חיתוך לפי מדה כל שאין כוונתו ע"ז, דאע"פ שסוף לשון השבולי הלקט משמע שרק היכא שנחשב למקלקל שייך ההיתר של פסיקת תלוש וכנ"ל וכאן עכ"פ אינו מקלקל, מ"מ מתחילת דבריו שכתב משום דפסיקת תלוש אינו אסור אא"כ מתקנו למדה, ולא כתב בכלל משום שהוא מקלקל משמע שהוא סברא כללית, וכן בשו"ע הרב לא הזכיר בכלל הסברא של מקלקל וכנ"ל, דמשמע שגם היכא שאינו מקלקל כיון שעכ"פ אין כאן כוונה למדתו מותר לכתחילה, וצ"ל שהשו"ע הרב הבין שמש"כ הלשון מקלקל היינו משום שבדרך כלל היכא שאין החיתוך גורם לשום תיקון ממילא הוא מקלקל, אבל אין רצונו לומר שזה תנאי בעיקר ההיתר שצריך להיות מקלקל דוקא, אלא ה"ה כשאינו מקלקל בעצם וכמו

13

— ועוד כי נלע"ג דבר דדבר שאין מתכוין מותר אפי' אם רוצה בכך כיון שאין מתכוין לעשותה בשביל כך אע"פ שרואה בה מותר ורק היכא דהוי פסוק רישא ולא ימות אכור כשרואה בה ואע"פ דיש אומרים דפס"ר ולא ימות אכור אפי' כשאינו רואה בה מ"מ בלא פס"ר מותר אפילו כשרואה בה דהא לא פליגי הפוסקים אלא בפסוק רישא אי צעין ניחא לי אבל בלא פס"ר כמו דלמ"ד דפס"ר צעין ניחא לרי"ך לומר דכשאינו פסוק רישא אפילו ניחא לי מותר כ"י למ"ד דפסוק רישא אכור אפילו בלא ניחא ל"מ מ"מ מודה דאין מתכוין וליכא פסוק רישא אפילו ניחא מותר וממילא בקטיומת קיסם שבי המ"מ דבא"י מתכוין לחלוץ שינוי אף דהוי פסוק רישא מותר הוצא במג"א סי' ש"ח ס"ק ל"ו גם ברואה בו גם כדי לחלוץ שינוי הוי דבר שאין מתכוין ומותר וכ"י צ"ד ברואה צפק כיון שאין מתכוין לזה מותר.

ורא"י לזה מ"מ פי גיד הגשה שכביא רח"י שכל שאיסורו ממנה הגאה אפילו פסוק רישא מותר מהא דהאן מוכרי כסות מוכרין כדרך כלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והא' החס' ודאי מעו לי' הגאה ורואה הוא בהגאתו אפי"ב מותר כיון שאינו מתכוין להגאתו אלא דאפילו רואה בהגאתו השיב דבר שאין מתכוין.

ולא דמי לשובר חצית כדי ליעול דבש דיש פוסקים דלא החירו רק במוסחקי דהחם שאני דגזרינן שמה פעמים יכוון לעשות כלי אבל צ"ד אין לגזור שכרי אין אדם פותח צבוק בשביל הפקק כמו שהורה כח"ר שליט"א צוה ויש לי עוד דברים צוה ואין כאן להאריך.

(ג) שוב השיבני כח"ר שליט"א ח"ל ח' אם פותח הצבוק על דעה לזרוק הפקק ולא להשתמש בו שפיר דומה לקופסת סרדין ואף אם נאמר שנעשה ע"י פקק אשר אחרים ישתמשו בו מ"מ הי"ז דומה למ"ש כח"ר מהמ"מ... דכל שאין כוונה לכך לא קעביד שום מלאכה. (ז) אולם בדרך כלל מקפידים לא לקלקל את הפקק ורואים שיכא רצונו ולסחוט בו לכשיראה וכיון שכן אע"פ שטיקר כוונתו ודאי לטחוט מה שבהוך הקנקן מ"מ יש כאן שתי כוונות כוונה עיקרית וגם כוונה לדיית שרצונו שיכ"י לו פקק וכו"ז דומה לפותח דלת של מקרר וע"י זה נדלק האגס שנפנים דאט"ג שאין עיקר כוונתו להדלקה מ"מ אם רואה גם בהדלקה הרי זה חשיב כמדליק ממש צדדים ועדיף טפי מפס"ר וכ"י גם כאן ומכיון שכן לא הבינוהו מ"ש כח"ר דאין כאן פס"ר אף אם מכין ורואה להשתמש צפק ומ"ש הד"ג מהר"ן היינו לעין איסור"י מפני שהוא חולק על ההוס' וסובר דהגאה כוונה תליא מלחא וכשאינו מתכוין לא חשיב נהנה משא"כ במלאכה שצת עכ"ל ל"ל שכח"ר שליט"א במהכ"ת לא עיין היטב במכתבי דמ"ש ח"ל לא הבינוהו מה שבי כח"ר דאין כאן פס"ר אם מתכוין ורואה להשתמש צפק עכ"ל אני לא כחצתי "שמתכוין ורואה צפק" חדרבה ביארתו שאין מכין לזה כיון שבשביל הפקק לא הי' פותח הצבוק אלא שרואה בהצבוק אבל לא מתכוין לזה רק שנעשה ממילא בדרך פס"ר ורואה בהאי פסוק רישא ומכיון שבי' הה"מ צתקון כלי אף צפסיק רישא מותר כל זמן שאינו מתכוין לזה הרי גם צ"ד מותר הואיל ולא מתכוין לזה.

(ד) ומ"ש כח"ר שליט"א דיש כאן שתי כוונות כוונה עיקרית וכוונה לדיית שרצונו שיכ"י לו פקק וכו"ז דומה לפותח דלת של מקרר וע"י נדלק האגס שנפנים אם רואה בהדלקה הי"ז חשיב כמדליק ממש צדדים ועדיף טפי מפס"ר עכ"ל — גם ז"ל במהכ"ת כמו שביארתו במכתבי דמה שרואה דבר לא מקרי מתכוין ואם לא הי' בדרך פסוק רישא הי' מותר אף אם רואה בה והדלקה אגם המקרר כיון דהוי פסוק רישא דאי אפשר שלא יכ"י נדלק אם האגס שלם לכך אכור ברואה בה כדון פסוק רישא דניחא ל"ל אבל אין זה אלא בשאר מלאכות שבה אבל צתקון כלי דגם צפסיק רישא מותר כמ"ש בה"מ דהליא רק ככוונה גם ברואה מותר דלא עדיף מפסוק רישא ולא דמי לשתי כוונות דכאן ליכא רק כוונה אחת לפתוח הצבוק אע"פ שרואה צפק לא מתכוין לזה.

המנטל ואילו משום מתקן מנא לא הזכיר ע"כ דפשוטא דאין זה משום מתקן מנא ע"כ מטעם הג"ל ומעתה אף אני אומר דהכוונה המשקפת אין בו משום מתקן מנא מטעם הג"ל. והכני מברכו צוה צכטו"ם

יהושע מנחם אהרנברג

סימן מה

בי"ה, א' מקץ תשל"א לפ"ק.

לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק המפורסם כש"ת מו"ה שלמה זלמן אויערבאך שליט"א.

76

(א) ראיתי צענון המודיע ציום ששי פרי וישב השלי"ח הוראה מכ"י לאיסורא שתמוה לענ"ד צעין פתיחה פקקים שנפרד ממנו חלק התההון בשעת הפתיחה וע"י זה נעשה רצוי לפקק ח"ל על דבר שאלתו צעין פקק של פה אשר צפעם הראשונה שפותחים אותו ונפרד ממנו חלק התההון ונשאר כעצמה על זואר הצבוק פשוט הדבר שאיסור גמור הוא לפתוח בו לראשונה בשבת כיון שאף אם היו טוברים את הללוהית ומולוהים את שברי הזכוכית מהפקק מ"מ כל זמן שהפקק מחובר לחלק התההון אינו רצוי כלל לכסות בו צבוק אחר כזה ונמנא דלא נעשה פקק אלא ע"י זה שחך את העצמה מהפקק וכיון שכן הו"ל ודאי תיקון כלי וכמו שאסור לקטום קיסם כדי לחלוץ בו פעם אחת בלבד את שינוי ואח"כ יחזקנו משום תיקון כלי כמבואר בגמ' ובש"ת ש"כ"צ כ"ש שאסור לעשות פקק לצבוק ע"י זה שחוקר ממנו מקלת וכי זה נעשה רצוי להשתמש בו כפקק עכ"ל.

ואני שמעתי ולא חצין דבקים אכור רק אם מתכוין לחלוץ בו שינוי אבל אם אינו מתכוין לזה אע"פ שנעשה רצוי לחלוץ בו שינוי ליה לן זה וכמו שביאר בה"מ צפ"צ משבה הי"ז דתיקון כלי לא חשיב מלאכה רק אם מתכוין לכך אבל לא מתכוין אע"פ שנעשה ע"י פסוק רישא ולא ימות אין בו מלאכה כלל ופירש כן בדעת הרמב"ם הוצא במג"א סי' ש"ח ס"ק ל"ו וכ"כ הרמב"ן בשבת דף ל"ג וממילא צ"ד שאינו מתכוין בשעת פתיחה הצבוק הזה לעשותו פקק אלא מתכוין לפתחו להוציא ממנו המשקה לא דמי לקוטם קיסם שמתכוין לחלוץ בו שינוי — וראה צ"ד גם לפתיחה מותר דהא קו"ל צעני צשמים קשין דמותר לקטמו כדי להריח בו וכאן כיון שצ"ד לפתחו כדי להוציא ממנו המשקה דמי לקטמו כדי להריח בו כיון דלזורך שצת קבעי לה — ועוד נראה דאפילו ל"י חלוער דאמר לא יקטום כדי להריח בו היינו משום דזר שמה יתכוין לעשותו כלי כגון לחלוץ בו שינוי וגזר הא אעו הא אבל צ"ד לא שייך הא אעו הא דאין שום אדם פותח צבוק משקה בשביל שיכ"י לו פקק לכסות המשקה לכן נלע"ג שאין שום חשש צוה.

על כן אני מצטק להודיעני על איזה סמך אכור דבר הזה — ואם מקבל האמת ממי שאמר ויחזור בו רצוי שופרסם החזרה בכמודיע וכדרך הכמים אמתיים שלא החזירו לומר דברים שאמרתו לפניכם טעות הם צדי.

(ב) שוב השיבני כ"ת ח"ל הכני מסכים לדבריו "דאין שום אדם פותח צבוק משקה בשביל שיכ"י לו פקק לכסות המשקה" אבל צרור הדבר דסתמא דמלחא אם אין שותים חייב את כל המשקה שבצבוק רואים ודאי שהמכסה ישמש לו כפקק לכסות ולפתוח בו את הצבוק בכל עת שיראה ונמנא שהוא עושה "כל"י כלומר הפך את מכסה הפח "מסחיתוה" "לפקק" עכ"ל — עדיין לא נה דעתי צוה ולפענ"ד שתי תשובות צדבר חז"ל דאי משום הא שרואה לעשותו פקק הי' די אם יחזיר שלחור הפתיחה יזרוק אותו ולא ישתמש בו לפקק כמו שנוהגים העולם בשפותחים קופסת סרדינים לזרוק ההופסא שלא יחא דעתו עליו

ספר צבר יהושע

חלק ב

הרב"ה ר' יגואל מנחם מרזנר אהרנברג זצ"ל
אב"ד צ"ג"ק גא. אב"ג י"ו גאב"א

ליפתא דחתי למחוזא עיי"ש וא"כ כיון שטובדי ציח"ר הכ"ל מחללי שנת צפרהסי' יש לכאורה לאסור הנייר עולמית. אך צ"ח יש לדמות דאע"ג דמחללי שנת צפרהסי' דמי כעכו"ם מ"מ לענין כך חזקה דאין אדם חוטא ולא לו לא דמי למומר לעכו"ם ודייקא נמי הכי מדנקט הפרמ"ג מומר לעכו"ם ולכאורה כיון דאיירי במו שחילל את השנת צמוד למ"ל למיחיה דוגמא רחוקה שחי זה שחילל את השנת גם מומר לעכו"ם הלא צ"ח גופא מלי לאשכותו כגון שזה שחילל את השנת הוא מומר לחלל שבתות צפרהסי' וממילא נעט דכ"ש מומר לעכו"ם ואמתי נקט מומר לעכו"ם דאיכא למטעי דדוקא מומר לעכו"ם דמדפקר כולי האי צמלחא דליה לי הנאה שבצמ"ח"ן אין יצרו תקפו דבעלי לירא דע"ז וא"כ מוכח שאין זה נחשב אללו להטא כלל וכ"ש שאין נחשב אללו הטא לחלל שנת שברי כופר בכל התורה כולה לכך לא שייך גבי החזקה דלחתי מכת סבא דאין אדם חוטא ולא לו דאין זה נחשב אללו להטא אבל המחלל שנת צפרהסי' אכתי יתכן שהוא יודע שזה הטא ועכ"פ הוא מסופק שמא זה הטא אלא מכיון שהוא קל בדעתו אינו יכול להחזר על יצרו לשמור את השנת במקום שיש לו הנאה קתה מהחילול ואכתי לא ילא מהחזקה שאין אדם חוטא ולא לו אע"כ מדנקט הפרמ"ג מומר לעכו"ם ולא נקט רבותא טפי מומר לחלל שבתות ש"מ דדוקא מומר לעכו"ם קאמר ולא מומר לשבתות ומטעם שכתבנו ויש להוסיף טעם עפ"י המצואר מדברי רש"י חולין דף ה' ע"א דעכו"ם כופר בהקב"ה ומחלל שנת מודה בהקב"ה רק כופר במעשיו עיי"ש וכיון שמודה בהקב"ה אכתי יש לו שמן ספק שמא הוא חוטא ולא יחטא לא לו.

(ג) וראיתי בשו"ת מחזה אברהם סימן מ"ה שנשאל אם צעקין ענין דידן בצופה יהודי שאופה בשנת עבד קונים יהודים והביא הרב השואל ג"כ מדברי הפרמ"ג הכ"ל ודקדק מדבריו כמ"ש דדוקא מומר לעכו"ם קאמר ולא מומר לחלל שבתות אלא דלא אסבא לן טעמא מאי יש לחלק והש"ס הגאון דמגד הסבא נראה דאין חילוק דעיקר הטעם הוא משום דלא שייך גבי א"ח חוטא ולא לו א"כ גם מומר לחלל שבתות ג"כ לא שייך א"ח חוטא ולא לו וז"ל שם לכמה מקומות שאמרו דמומר לחלל שבתות הוא כגוי אכן לפי"מ שביארנו שפיר יש סבא לחלק דמ"ש דמחלל שנת כעכו"ם זה רק לענין דיניו אבל במידי דחליא בסבא שפיר יתכן דצ"ח שייך הסבא וצ"ח לא שייך.

(ד) אלא שבמחז"ח העיר שם דמומר לחלל שבתות יש סבא להחמיר בו טפי לענין נ"ד מצד מומר לעכו"ם משום דהוי מומר לאותו דבר וחומר קדושת שנת לא נחשב אללו כלל א"כ צדאי אס יאוב לו ישראל לנשל שנת ישמע לו ושייך החשש שמא יאוב לו עכ"ל ולפי"ז שפיר יתכן דהפרמ"ג נקט מומר לעכו"ם לרבותא וכ"ש מומר לשבתות וכה ראויה גם בספר שו"ת אבני זכרון ח"א סי' פ"ב שנשאל ג"כ בענין האופים הכ"ל והעלה ג"כ דאף במומר לשבתות יש לחוש שמא יאוב לו כמו במומר לעכו"ם ומ"ש הפרמ"ג מומר לעכו"ם לא למטע מומר לשבתות דהרי ודאי יתיר יש לחוש במומר לחלל שבתות צפרהסי' לצורך אחרים שיעשה גם להבא בן כיון שנשתרש בחטא זה ומומר לאותו דבר צדאי לא עדיף מחרש ושוטה ומ"ש הפרמ"ג מומר לעכו"ם היא לרבותא אע"ג דאינו מוחזק למומר לחלל שבתות ויש לומר שמא ירע דע"ז תקפו אבל אכתי לא יחלל שנת לצורך אחרים מ"מ כיון דקוי"ל דעובד עכו"ם ומחלל שנת שוין לכן מחזיקין מאיסור לאיסור מע"ז לחילול שנת ואמרי' כיון דפקר כ"ה ודאי יחטא אפילו בשביל אחרים ג"כ וגדולה מזו ראייתי בקונטרס החזקות להגאון שמן רוקח סי' ט"ו שכתב דהא דקוי"ל א"ח חוטא ולא לו היינו דוקא אס אינו מומר

ומ"ש דהר"ן לא קאמר רק לענין איסור הנאה וסובר דהנאה כבודה תליא מלחא וכשאינו מהכוין לא תשיב נכנס משא"כ צמלחא שנת עכ"ל — הלא מחבאר לפי"ד ה"מ דגם תיקון כלי רק כבודה תליא מלחא ולא דמי לכל מלחא שנת והבדחי ראי' מהר"ן דמנו שם תשיב דבר שאין מהכוין אע"פ שרואה זה כ"כ בתיקון כלי לדעת ה"מ.

וראה בצואר הגר"א סי' ש"ד ס"ח בסוף ד"ה ואס ה"י וכ"י ודיקא וכ"י שבי דהעיקר כמ"ש המג"א בשם ה"מ בסי' ש"ה ס"ק ל"ו עכ"ל והיינו שבתיקון כלי גם פסוק רישא מותר. וע"ע צמלחא ס"ה ש"ג סק"ג שמפרש דברי המג"א שם דאף בתוקע ע"ן להוד קרדוס לריך שיכוין לעשות כלי כפשות דברי המג"א בסי' ה"ל בשם ה"מ דלא כהלח"מ שהשיא אהו לדבר אחר.

יהושע מנחם אהרנבערג

L

סימן מו

ב"ה

לכבוד ידידי הרב הה"ג המופלג בחי"ר נגיד חסיד בנש"ק מוה"ר זאב יחיאל לבדא שליט"א בעיה"ק תל-אביב.

(א) בדבר שאלנו ח"ל האם מותר לקנות נייר מצות חרושה חדרה בכדי להדפיס על הנייר ספרי קודש וכ"כ האם מותר ללמוד בגמרות וכן יתר ספרי קודש הנדפס כבר מנייר ציח"ר חדרה עכ"ל הנה כפי הנראה פשיטא לי' דצביל דברי חול מותר לקנות אפילו אם נעשו בשנת וא"כ אינו יודע שום מקור אלא יכ"י אסור להדפיס עליו ספרי קודש כגון גמרות והומש"ס אך צביל סידורי תפילות ותחנונים חולי יש מקום להחמיר ומטעם דאין קטיגור נעשה סניגור כעין מ"ש צש"ע יו"ד סי' קל"ט ס"ד שאפילו אס מחק ספרי עכו"ם עד שאין רישומן ניכר יש מו שאומר דאפ"ה לא יכתוב עליו דברי תפילות ותחנונים דאין קטיגור נעשה סניגור וע"י צירושלמי רפ"ג דסוכה דאף בשאר עבירות כגון גזל שייך ג"כ ענין אין קטיגור וכ"י וא"כ השאלה האם שאין עלם הנייר נעשה בעצירה אלא שנעבדה בו עבירה אחרת שלא יכתוב עליו דברי תפילות ותחנונים כ"ש זה שתחילה יאירחו בעצירה אבל שאר כהני קודש אינו יודע מה ראה להסתפק בדבר ומה שרלו פעם לאסור הדבר הי"ב רק למגדר מלחא בעלמא אבל בלא"ה אין שום צית מיוחד ולי"ד להא דקוי"ל צבירות דף נ"ג ע"א דאין מצרכין אלא על נר שנת ממלכת עבירה דברכה על בריאת האם שאני וע"י חוסי כוכה דף ל' ע"א סוד"ה הא קניו.

(ב) אלא שבעיקר הדבר יש לדון דשמא אף צביל ספרי חול אסור לקנותם דאע"ג דקוי"ל דהמבשל בשנת אפילו צמוד מותר לאחרים צמול"ש ואפילו למי שנתבשל צבילו כמ"ש המג"א בסי' ש"ה סק"ב צדעת כצ"ו וכן בסכינו האחרונים ע"י צמשה צדורה שם וצמנחא שנת צפתחה לסי' פ' אות ח' אבל הלא כתב צפרמ"ג ב"ח סי' ש"כ ס"ק כ"ב צמומר לעכו"ם אס בישל המומר מעלמו לישראל צמוד אסור למי שנתבשל צבילו דלא שייך אין אדם חוטא ולא לו עכ"ל ומשמע דרי"ל דכיון דעיקר הטעם דאין בישול בשנת נאסר למי שנתבשל צבילו עולמית כתב המג"א משום דלא חיישינן שמא יאוב לישראל אחר לנשל צבילו דהישראל לא ישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו ובצדא זו לא שייך צמומר לעכו"ם דודאי ישמע לו וא"כ כיון דקוי"ל דהמחלל שנת צפרהסי' דמי

לתת סמך למנהג שנודרים כסף לפני הספר תורה לקהל ולקופות צדקה ולחזן".
ע"כ. ובספרו לדוד אמת (סימן ב אות א), כתב: „נהגו למכור המצות בשבתות
וימים טובים, וטוב וישר שלא לדבר בבית הכנסת בזמן מכירת המצות, ואם
בעל נפש הוא ילמוד מזמורים וכיוצא בזה". וכן הובא בסידור בית מנוחה.

בפיכום: מותר למכור העליות לתורה ופתיחת ההיכל והגבת ספר תורה
בשבת ויום טוב, וכן מותר לתרום למוסדות צדקה וחסד או לבית
הכנסת, שהכל צורך מצוה הם, ואין בהם משום איסור מקח וממכר בשבת.

סימן מב

7 ← שאלה: בקבוק מיץ ענבים או ממפו שמגור על ידי מכסה פח שמהודק
בצואר הבקבוק, ובעת פתיחתו נפרדת טבעת מחלקו התחתון של
המכסה, האם מותר לפותחו בשבת, ואין איסור במעשה הפרדת הטבעת
של המכסה משום מקלקל, או שמא יש בזה משום איסור מתקן כלי בשבת,
מצד חלקו העליון שיהיה אפשר להשתמש בו כפקק לבקבוק?

תשובה: במשנה (שבת קמו.) שנינו: „שובר אדם את החבית לאכול ממנה
גרוגרות, ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי". ופירש רש"י, שובר
אדם חבית בסיוף או בסכין מפני שאינו אלא מקלקל, ואין בזה שום איסור.
והסבירו הרשב"א והר"ן, שאף על פי שהמקלקל פזור אבל אסור מדרבנן,
כאן משום צורך שבת התירו לכתחילה. ובגמרא ביצה (לג:) העמידו משנה
זו אליבא דרבי אליעזר במוסתקי, כלומר, בחבית שהיתה שבורה וחזרו ודיבקו
שבריה בשרף או בזפת, שמכיון שכלי רעוע הוא, לא גזרו בו שמא יתכוין
לעשות כלי, אבל בחבית שלימה לא התירו, שמא יתכוין בשבירתו לעשות
לה פתח יפה ונחשב כמתקן כלי. וכתבו התוספות והרא"ש בעירובין (לד:),
שאף שהאוקימתא הזאת נאמרה אליבא דרבי אליעזר, גם חכמים בני מחלוקתו
מודים בזה להלכה. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סימן שיד סעיף א). אולם
רבינו אבי העזרי, הראב"ה (סימן שלה), וכן האור זרוע חלק ב' (סימן עח
אות יב) דחו דברי התוספות, והסכימו שלדעת חכמים מותר לשבור חבית
שלימה ליטול ממנה גרוגרות, והאוקימתא שנאמרה בכיצה (לג:), לא נאמרה
אלא לדעת רבי אליעזר. וכן כתב הריטב"א בחידושו לעירובין (לה), וכן
דעת הרשב"א והר"ן בשבת (קמו.), וכן פסק הרדב"ו בתשובה חלק ב' (בלשונות
הרמב"ם סימן קל). ע"ש. ונראה שאף הרי"ף בהלכות (שבת קמו.), והרמב"ם
(בפרק כג מהלכות שבת הלכה ב), שפסקו כמשנתינו, והשמיטו האוקימתא

אותר,
למקח
בשם
עניים
יוצא
אומר
רבי
וראה
מקום
לחזן,
נראה
זו מה
ע"כ.
מן ג.)
אבי"ה
ולכן
עמים

רק ה
בשבת
מוסיף
אסור
נוהג
מעות
עייאש
ההלכה
הלכות
המגיד
רכים
בימות
ה טוב
להם
הר"ן
ברכה
יפרה

ש"ג יתוב צ"ג חלק ב
הר"ף ל' עובדיה יוסף זצ"ל

ויש עוד לאלוה שאוסרים ליש לומר שכאן לבקבוק לכתחילה וחיבורו נעשה בא דבר של קיימא. בדין פח שסותמי לסתור חיבורו ול לשמור את החום סעיף ז, וסימן שי גדולת מרדכי (סי ופחו סביבותיה. הדשן הוצרך לתו לקיום, ואילו סתוי התרומת הדשן ל שנראה כסותר ב ואינו נראה כסו הרי הלכה רווחת ולכן אפילו נעשד (סימן כח), לאסו שהמבעת שבשול מסויים עד לפתיו ואף על פי שבשו משה הנ"ל לאסו אלא באופן שלא (הלכות שבת אוו המכסה נעשה ב ואמנם ראיתי ב בשם ידי הבקבוק על ידי מהמכסה, כך שר בחלקו העליון ש אולם לדעתי נרא

של הגמרא במוסתקי, סוכרים כהפוסקים הנ"ל, שלא נאמרה אוקימתא זו אלא לרבי אליעזר. וכן כתב רבינו חיים בן עמר בספרו ראשון לציון בחידושו לביצה (דף צ ע"ד), בדעת הרי"ף והרמב"ם. וכן העיר השער המלך (בפרק יא מהלכות שבת הלכה ז), והסכים להלכה להקל אף בכלי שלם. והקרבן נתנאל בשבת (קמו ע"א), הוכיח במישור גם כן שדעת הרי"ף והרמב"ם שהאוקימתא שבגמרא במוסתקי לא נאמרה אלא אליבא דרבי אליעזר, אבל לדעת חכמים מותר לשבור חבית שלימה כדי ליטול ממנה גרוגרות, ותמה על מרן חבית יוסף, שמאחר שכתב בהקדמתו שבכל מקום שהרי"ף והרמב"ם עומדים בשיטה אחת הלכה כמותם, אם כן למה פסק כאן כדברי התוספות והרא"ש שאין להתיר שכירת החבית אלא במוסתקי, ולא הביא להלכה דעת הרי"ף והרמב"ם כלל. וצ"ע. ע"כ. וכן הגאון רבי חיים מוצרי ז"ל בשו"ת באר מים חיים חלק א' (חלק או"ח סימן ד) הקשה על מרן שסתם בשלחן ערוך היפך דעת הרי"ף והרמב"ם. ע"ש. וכן בספר מרכבת המשנה אשכנזי (פרק יא מהלכות שבת הלכה ז) הוכיח במישור שדעת הרי"ף והרמב"ם להתיר אפילו בחבית שלימה. [אך מה שכתב שם שכן דעת הרא"ש, אגב שיטפיה כתב כן, שהרא"ש כשבת (קמו). כתב במפורש שזהו רק במוסתקי, וכמו שכתבו התוספות]. וכן הצ"ח (ביצה לג:) ובשורירי קרבן בירושלמי עירובין (פרק ג הלכה ג) כתבו שדעת הרמב"ם הנ"ל להתיר אפילו בחבית שלימה. ע"ש. והגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן (סימן שיד סק"א) צדיק עתק דברי הקרבן נתנאל הנ"ל, והוסיף, שכן דעת הרשב"ץ בפסקיו לראש השנה (לב:) שכתב, מותר לשבור חבית ביום טוב של ראש השנה כדי ליטול ממנה שופר, כמו ששינינו (שבת קמו). שובר אדם את החבית כדי ליטול ממנה גרוגרות. וכן כתב רבינו שלמה בן הרשב"ץ, בשו"ת הרשב"ש (סימן קס). ע"ש. נמצא שרוב הפוסקים, ועל צבאם הרי"ף והרמב"ם, סוכרים שגם כלי שלם מותר לשבור בשבת כדי ליטול ממנו מאכל או משקה. וקרוב לומר שגם מרן השלחן ערוך, אילו ראה דברי הפוסקים הנ"ל, היה פוסק להקל אפילו שלא במוסתקי. ולפי זה דעת לנבון נקל שמותר לפתוח את הבקבוק בשבת, ואף על פי שהוא מנתק ומפריד בפתיחתו את המבעת שבשולי המכסה, ושוב לא תצלה למאומה, ונחשב כמקלקל, מכל מקום כיון שאינו מתכוין בזה אלא ליטול המאכל או המשקה, מותר, כדון השובר חבית ליטול ממנה גרוגרות. ובאמת שבפתיחת המכסה וחסרתו מהבקבוק, אף שבזה יהיה אפשר להשתמש בו כפקק לבקבוק, אינו נחשב כעושה כלי, הואיל וכבר נקרא עליו שם כלי עוד לפני הידוקו בצואר הבקבוק, וגם לאחר שנצמד והתהדק סביב הבקבוק, לא ירד מעליו תורת כלי, שהוא ממשיך לשמש כמכסה לבקבוק שנצמד אליו. וכשפותחו אינו נחשב כמתקן כלי.

ויש עוד לאלוה מלין שאפילו לדעת התוספות והרא"ש ומרן השלחן ערוך שאוסרים לשבור כלי שלם, אף על פי שהוא לצורך אכילה, מכל מקום יש לומר שכאן בנידון שלנו כולם מודים להתיר, משום שהמכסה שהוצמד לבקבוק לכתחילה נעשה על דעת כן להפריד חלקו התחתון בשעת פתיחתו, וחיבורו נעשה באופן זמני שעם פתיחתו נפרדת המבעת ממנו, ואין זה כסותר דבר של קיימא. והרי זה דומה למה שפסק בשו"ת תרומת הדשן (סימן סה) בדין פה שסותמים בו את פי התנור מערב שבת, וטחים אותו בטיט, שמותר לסתור חיבורו ולפתוח פי התנור בשבת, הואיל ולא נעשה לקיום, אלא רק לשמור את החום של התנור לפי שעה. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רנט סעיף ז, וסימן שיד סעיף י). ועל פי זה הורה הגאון רבי מרדכי גלאנטי בשו"ת גדולת מרדכי (סימן י), שמותר לפתוח בשבת הבית שסתמוה בדף או בקערה, וטחו סביבותיה בטיט, בכדי לחבר את הדף לחבית, ואף על פי שהתרומת הדשן הוצרך לתת מעם להתיר פתירת הדף שעל פי התנור, מפני שלא נעשה לקיום, ואילו סתימת הדף שעל פי החבית מתקיימת זמן מה, נראה שלא הוצרך התרומת הדשן לזה אלא בנידונו שהדף מחובר לקרקע והיה מקום לדון משום שנראה כסותר בנין, ולכן נתן מעם להתיר בנידונו מפני שלא נעשה לקיום ואינו נראה כסותר. אבל בכלים כמו בנידון שלנו אפילו נעשה לזמן מה, הרי הלכה רווחת בשלחן ערוך (סימן שיד סעיף א) שאין בנין וסתירה בכלים, ולכן אפילו נעשה לקיום מותר, ושלא כמו שכתב בשו"ת דבר משה חלק א' (סימן כה), לאסור בזה. עכת"ד. והוא הדין למכסה הפה שעל פי הבקבוק, שהטבעת שבשוליו אינה מחוברת חיבור גמור, אף על פי שמתקיימת לזמן מסויים עד לפתיחת הבקבוק, אין בזה משום סותר, שאין בנין וסתירה בכלים. ואף על פי שבשו"ת צדקה ומשפט (חלק או"ח סימן ב' וג') פסק כדברי הדבר משה הנ"ל לאסור פתיחת הדף שעל פי החבית, שלא התיר התרומת הדשן אלא באופן שלא נעשה לקיום. ע"ש. וכן כתב בשו"ת ויאמר יצחק בליקומי דינים (הלכות שבת אות כד). ע"ש. מכל מקום בנידון דידן שהיבור הטבעת שבשוליו המכסה נעשה מראש באופן שכזה שעם פתיחתו נפרדת וניתקת הטבעת ממנו, אפשר שלכל הדעות יש להתיר.

← ואמנם ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ו סעיף א, עמוד מו) שפסק בשם ידידנו הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך שליט"א, לאסור לפתוח הבקבוק על ידי הסרת מכסה הפה, שנעשה באופן שעם פתיחתו נפרד חלק מהמכסה, כך שתשאר מעין טבעת על צואר הבקבוק, ומעתה אפשר להשתמש בחלקו העליון של המכסה, כמכסה הברגה רגיל, והרי זה כעושה כלי. ע"ש. אולם לדעתי נראה שיש להתיר מהטעם הנ"ל, שאף לפני הידוק המכסה במכונה

בצואר הבקבוק היה עליו תורת כלי, וגם בהיותו משמש מכסה לבקבוק בעודו מלא, יש עליו תורת כלי, ואם כן אין כאן תיקון כלי כלל. ועוד, שבהסרת המכסה אינו מתכוין כלל לתקן כלי, אלא לפתוח הבקבוק, ואין לאסור בזה משום פסיק רישיה, וכמו שכתב המגיד משנה על הרמב"ם (בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב), שכדין תיקון כלי, כל שאינו מתכוין אין לאוסרו משום פסיק רישיה ולא ימות, שכל שנעשה בלא כוונה אין כאן משום מתקן כלי. וכן הובא להלכה בבית יוסף ובמגן אברהם (סימן שיח), וכן כתב בשו"ת הרדב"ז (בלשונות הרמב"ם סימן קמט) בדין גוזז. וכן כתבו הגאון רבי יהודה עייאש בספר לחם יהודה (דף כו ע"א), בשם מהר"ח אבולעפיא, והגאון רבי יהונתן אייבשיץ בחידושויו להלכות שבת (סימן שימ, במגן אברהם ס"ק יא), והחתם סופר על סוגיות (בסוגיא דמצרף עמוד יא), והשו"א ומשיב תליתא (חלק ג' סימן ג'), ועוד הרבה אחרונים. והוא הדין בנידון שלנו, שמכיון שאין כוונת הפותח את הבקבוק אלא לצורך המשקה שבתוכו, ולא לעשות כלי, אין לאסור כלל בזה משום תיקון כלי. וכן פסק להקל הרה"ג רבי יהושע מנחם אהרנברג בשו"ת דבר יהושע חלק ב' (סימן מה), על פי דברי הרב המגיד הנ"ל. ומכל שכן לפי מה שביארנו שיש על המכסה של הבקבוק תורת כלי, גם בהיותו על פי הבקבוק, שאין כאן משום איסור תיקון כלי כלל. ואמנם טוב להזהר ממדת חסידות לפתוח הבקבוק מערב שבת, כי מהיות טוב אל תקרי רע. אולם במקרה שלא הספיקו לפותחו מערב שבת, מותר לפותחו בשבת.

סימן מג

שאלה: האם מותר לפתוח מטריה בשבת, ולנושאה עליו להגן מפני הגשמים, ואם לפחות אפשר להתיר לנושאה עליו בשבת אם היתה המטריה פתוחה מערב שבת?

תשובה: במסכת שבת (דף קלז ע"ב) מבואר, שאסור לעשות אהל עראי בשבת. ולפי דעת הרי"ף בהלכות שם, נראה שאיסור זה הוא מן התורה. אבל הרמב"ם (בפרק כ"ב מהלכות שבת הלכה כז) כתב, שאיסור זה הוא מדרבנן. ומכאן למד הגאון רבי דוד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (חלק אורה חיים סימן א), לאסור פתיחת מטריה בשבת ולנושאה מעליו כדי להגן מפני הגשמים, שהרי זה כעושה אהל עראי בשבת. ומכל שכן שיש לאסור דבר זה ביתר שאת לפי דעת הרי"ף שסובר שהעושה אהל עראי בשבת חייב מן התורה. והוסיף להוכיח כן ממה שפסק הרמב"ם (בפרק כב מהלכות שבת הלכה

לא), שאסור ללבו הוא כעושה אהל והוא הדין למטריה אם היתה פתוחה מאחיל והרי הוא נודע ביהודה כמו המטריה בשבת, פתוחה מערב שבת אינו נחשב כעושה ראשו בשבת להג ועל כל פנים יש מטריה בשבת יב דרבנן יש לחוש כהן יורה דעה (סי ו), וכאשר הובאה מ לנושאה בשבת, ו הכנסת, והודעתי לפי דעת הרי"ף על פי שמצינו ב פרקים בשבת, מו צריך כלל לאויר עליו, ועיקר תשמי

ואמנם בשו"ת ה הנ"ל, וכ בשבת, והטעם מ גדול הלכה ב) סו לא:) שאומר, כי דמיו, נראה שהו והלכה כהתלמוד עירובין). ע"ש. או הירושלמי להלכה מהגמרא (שבת האריך בספר תהי וכתב, שכבר פש

אבל התיקון עצמו לא חשיבי אלא ע"י מחשבתו שמכוין לייפות הבגד.

76 פתיחת פקק (ברזל-פלעסטיק) מעל פי צלוחית

ויש שדנו על פי סברת המגיד משנה להתיר פתיחת הפקק ברזל, [וכן אם עשויים מפלעסטיק] מעל פי הצלוחית בשבת, אף דעל ידי הסרת המגופה מרחיב פיהם למטה או נתחלק חלק התחתון מן המגופה ונתקן המגופה שיהא ראוי להשתמשות פתיחה וסתימה וחשיבי בזה מכה בפטיש, מ"מ אם דעתו לזרוק את הפקק כגון בסעודות גדולות וכדומה או באופן שיש לו מוכנים פקקים אחרים מערב שבת, ליכא איסור בפתיחתו כיון שאין לו צורך בתיקונו, ואין מחשבתו משוי ליה כלי. וכבר כתבנו בזה בדברינו לעיל (מלאכת מנייה ענין כלי אומ"ג) באורך, דאף דלכאורה לפי דברי הלחם משנה דבכלי גמור לכולי עלמא שייך פסיק רישא, א"כ בזה שדרך כל העולם להשתמש עם הפקקים וחשיבי כלי גמור, אינו מועיל מה שבדעתו לזרוק לאשפה. מ"מ נראה כיון דכמה פעמים רגילים בני אדם שלא להשתמש בהפקק והיינו כשמריקים מן הכלי כל המשקה שבו כגון בסעודות גדולות, א"כ לא ירד עליו שם כלי אלא ע"י כוונתו שרוצה בהשתמשות הפקק, וממילא דומה לקטימת קיסם כיון שהוא תלוי בדעתו של אדם. וכן נראה לדינא דאם זורק את המגופה ואינו משתמש בו כלל, ליכא תיקון כלי בכהאי גוונא, ושם הארכנו עוד בזה.

וע"י לעיל בדברינו (מלאכת מנייה אומ"ג ד') בענין מכבה גחלת דמבואר בדברי הרב המגיד והלחם משנה הנ"ל דדמיא לקטימת קיסם, דלא מחייב עלה אלא אם כוונתו לצרף (ע"י נדנכי הרמז"ס סס), ונראה מדברי הלחם משנה שם

דעכ"פ איסור דרבנן מיהא איכא בכיבוי מתכות אף בשאינו מכוין לצרף וליכא תיקון כלי, וא"כ יש לע"י מאי שנא קטימת קיסם להריח דמותו אף לכתחלה כיון דאין כוונתו בקטימתו לתיקון. וע"י במחצית השקל (סי' של"ז ס"ק ה') דיש קצת משמעות בדברי המג"א (סס) דאין הכי נמי איכא איסור דרבנן ע"ש, (ונמלה לדוד סי' ש"מ ס"ק מ'). אולם נראה דהעיקר בכוונת מג"א שם דהוי איסור דרבנן, דהיינו דווקא במאי דמיירי התם במכבד במכבדת שנשברת ממנו קיסמין בעת הכיבוד, ולא משום תיקון מנא, אלא האיסור משום שובר כלי דמתקלקל המכבדת מהכיבוד, אבל קטימת קיסם בעלמא ליכא איסור דרבנן כלל, וא"כ צריך עדיין יישוב מאי שנא כיבוי גחלת משבירת קיסם.

ומבואר עוד גמרא (סוטה ל"ג ע"ב) דמותו ללקוט ענבי הדס ואין בה משום תיקון מנא, אף דההדס מיכשר על ידי כך לצאת בה ידי חובת המצוה, אם אית ליה הדס אחרניא ואין לו צורך בתיקונו עיי"ש. ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ס"ד), ובשו"ת נאות דשא (מלק כד הקמח סי' א') כתבו לבאר בזה על פי סברת המגיד משנה, דכיון שאין צריך לו ההדס א"כ לא מיחשב תיקון מנא, דרק ע"י מחשבתו, חשיבי תיקון מנא. L

מכה בפטיש באדם

כתב הרמב"ם (פקק"י הל' י"ז) המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאין עושין וכו', הרי זה חייב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא, ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה, הרי זה מותר, ע"כ. ומקורו בגמרא (שנת ק"ו ע"ב) המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא לחה פטור ומפרש שם בגמרא דהיינו פטור ומותר.

וכתב המנחת חינוך (מ) דאפשר דס"ל משום מכה בפטיש וג דחזינן בסוגיא (נמוזות) בשבת, דמבעיא לן אם פתח, והתם על כרחך ד הרמב"ם לא יחלוק התב שייך באדם, א"כ חזינן איכא חיוב משום בו הרמב"ם דחייב במפינ בפטיש, הכוונה בין מי משום בו

אבל ראיתי בשו"ת ח. שהכריח בא"ד כ

מכה בפטיש אף באד חינוך. ותוכ"ד דהנהגה ה מביא הגמרא (סס ו') נ ופירש רש"י (ד"ה סי' וכתב וז"ל וחייב משו בבעלי חיים דחייב נ) את הצלע עכ"ל. וקש מיירי מבעילת מצוה עשיית פתח בשבת, ו דשייך בנין באדם מק כרחק דלא הוצרך דג בעילה ראשונה עושו צריך, ופשיטא דחייב לי גומר כלי או אדם, ו לא ס"ל לרש"י דד כרמב"ם דס"ל דחייב כן הוצרך לרש"י לד ומכיון דס"ל לרש"י בקרקע (ולא בכלים) ו בכלים אות א') הוצ שייך בונה עכת"ד. ד מיבעי לן משום איסו בונה, דשפיר שייך נ

סכו ט"ו מלאכות חלק
בר"מ ל חייב קאמן אטמאן ע"כ

משום סותר ליכא דלא
סתקי ואין בה משום
בנ"ל.

בקופסאות לענין
לב [כגון לענין]
ז גם כן נייר מתכות
אף נקב חדש, כיון
דינו דומה לעשיית
ה דלא חשיבי פתח
כהנקב כדי להכניס
פשר לשותת על ידו
בזה משום פתח, כי
שיתאפשר להכניס
ודשפך המאכל בעת
שיית פתח בנקיבתו.

בית סאדא

קוב מגופת חבית
כאורה צ"ע דאמאי
שהרי ע"י שנוקבה
בשובר כלי וסותר,
כתב לענין הסרת
ית, דלא קשרי אלא
ה הכי אסור משום
משום איסור עשיית
לא העיר המג"א
מגופה עצמה במה
מגופה מלמעלה
המגופה.

כתב לענין הסרת
שויה מטס ברזל
יצלוחית של שכר
אפתח שלהם אף
רפה, שלא מצינו
בכלל אין בנין
לשבירת פותחת

המגועול של דלת דאסור (סס סעיף ז'), דהתם
מתוקן להשתמש בה בקביעות שייך עלה שם
סותר כלי, אבל דבר שנעשית רק לשמור מה
שבתוך הצלוחית עד עת שישתמשו עם המאכל
או המשקה שבתוכה ליכא עלה שם כלי
עכ"ל. וצריך ביאור הגדר בזה דהא לכאורה
במגופה נמי מתוקן הוא להשתמש בה תדיר,
ואמאי לא חשיב שובר כלי במעוותו ומקלקלו
בעת פתיחתו, ואין לחלק דשאני כלי שהאוכל
נשמר על ידה, דהוי כשומר לפירי ואין בה
משום סתירה, דהא כבר ביארנו למעלה (אות
ט') דלרוב הפוסקים אין זה מועיל להתיר
הסתירה, ודוקא בכלי של מוסתקי מותר ע"ש.
ועכ"פ צריך יישוב בטעם ההיתר בקלקול
המגופה, אבל הדין מבואר להדיא דלא שייך
סותר בנקיבת מגופה.

ולכאורה לפי זה יש מקום לצדד ולהקל
בפתיחת כיסוי צלוחית משקה שיש
עליהם טס כפוף עם חריצים או בהעשויה
מפלעסטיק, ומשתמשים בו עד שיכלה המשקה
שבתוך הצלוחית [של מי סאדא], דלית ביה
איסור עושה כלי, כיון שהוא רק כיסוי לכלי
עד שיוגמר המשקה שבתוכו, וכמו דאין איסור
סתירה במגופה ליכא איסור בונה בתיקונו.
אבל אחר העיון נראה דאף דלא שייך בנין
וסתירה במגופה דלא חשיב בנין גמור, הרי
אכתי איכא איסור מכה בפטיש דשייך אף בכלי
גרוע אף דאיסור בנין ליכא וכנ"ל (אות ו'),
וכיון דהמגופה נגמר תיקונו בעת פתיחתו יש
בה משום מכה בפטיש, ולא גרע ממחט
שנתעקמה דמבואר במג"א (סי' ש"מ ס"ק י"א)
דאסור לפשוט עקמימותו משום תיקון מנא,
והכי נמי ניתקן המגופה ע"י שמתרחב לצד
מטה או שנתחלק ונתפרד חלק ממנו ע"י
פתיחתו, ועל ידי זה הם ראויים לתשימשם
לפתח ולחזור ולכסות את הצלוחית בלא
עיכוב, וחשיב תיקון מנא.

ובמגופה העשויה מפלעסטיק יש שצידדו
להקל דלא חשיב תיקון מנא, כיון
דיש עצה לעבור נגד השיניים שבתוך הכיסוי
עם סכין, ויהא ראוי לפתוח ולסגור הכיסוי בלא
הפרדת חלק התחתון מהעליון משום הכי לא
חשיב הפרדת חלק התחתון תיקון מנא דבלאו
הכי ראויים הם עכ"ל, ונראה דלא הועילו בזה,
דסוף סוף כיון דמחוסר תיקון בעקמימות
השיניים שיהא ראוי לשימוש, א"כ דומה לדין
מחט שנתעקמה דחשיב תיקון בהפשטתה.

וראיתי מדקדקים שהנהיגו לעצמם להכין
מגופות מערב שבת שכבר הסירו
בימי החול מעל הצלוחית, ובאותן המגופות
משתמשים בשבת, וכל מגופות של צלוחית
הנפתחים בשבת זורקין לאשפה, ועל ידי זה תו
לא חשיב תיקון כלי כיון שאין צריך לו לצורך
תשמישו, וכמו שביארנו בדברינו (מלאכת מכה
פטיש אות ט') מדברי הרב המגיד (פי"ג הל' ז')
ומובא במג"א (סי' ש"מ ס"ק ל"ו) בענין שבירת
קיסם בשבת, דאף בשובר קיסם לצורך לחצוץ
בו שיניו חייב משום תיקון מנא, מ"מ מותר
לשוברו אם אין כוונתו לעשות כלי, כגון קוטם
להריח, והטעם משום דדוקא בשובר לחצוץ בו
שיניו חשיב תיקון מנא דמחשבתו משוי ליה
כלי, [וע"י תוס' (סוכה ל"ג ד"ה איז ליה הושענא
למרימי)]. כמו כן בגמר תיקון מנא של אלו
המגופות תליא בכוונת פתיחתן, דבדעתו
להשתמש על ידן חשיב תיקון מנא, ואם אין
דעתו להשתמש בהו דומה לשבירת קיסם
בעלמא דאין איסור בקטימתן.

ועדיין יש לדון לפי מה שביארנו שם מדברי
האחרונים [מתצית השקל (סס) הגהות
דגול מרבכה (מג"א סס), שו"ת שאילת יעקב]
דלא שייך סברת הרב המגיד אלא דוקא בכגון
קיסם דאינו כלי גמור, ומשום הכי תליא
במחשבתו, ורק באם מחשבתו לשויה מנא שם

כלי עליו ומיקרי תיקון מנא. אבל בכלי גמור מצד עצמו מבלעדי כוונתו לא שייך לומר דדוקא במחשבתו שויה מנא, כיון דכך דרך תיקונו ועשייתו, חשיב תיקון מנא בלא מחשבתו ודעתו. וא"כ במגופה של צלוחית כיון דדרך העולם להשתמש עם המגופה חשיב כלי גמור, ומאי יועיל דדעתו בעת פתיחת המגופה שלא להשתמש בו רק לזרקו לאשפה, הלא בעל כרחך חשיבי מתקן מנא, כיון דכן דרך בני אדם לחשבו כלי.

אבר אחר העיון נראה דמגופה דידן דומה לדין קיסם, דדוקא ע"י מחשבתו שרוצה להשתמש בו לכיסוי חשיבי תיקון, אבל אם דעתו לזרקו לאשפה אין שם כלי עלה, כיון דכמה פעמים רגילים בני אדם שלא להשתמש בהפקק, והיינו כשמריקים מן הכלי כל המשקה שבו כגון כשעושים סעודה לרבים, דאז מסירין המגופה וזרקו לאשפה תיכף בעת פתיחתו, א"כ לא ירד עליו שם כלי אלא ע"י כוונתו שרוצה בהשתמשות הפקק, ושפיר תלוי בדעתו ומחשבתו של כל אדם, דאם בעת הפתיחה והסרת המגופה רוצה להשתמש בה חשיב תיקון, ואם דעתו לזרקו לאשפה ולא ישתמש בה כלל, דומה לקטימת קיסם וליכא תיקון מנא. וכבר הבאנו לעיל (אות ט') דברי החזון איש (סי' נ"א אות י"א) לענין פתיחת קופסא-קעניס דבאם מחשבת הפותח שלא

להשתמש בהו אין עליו שם עשיית פתח, והוא מינה לענינינו דבמחשבתו להשתמש על לה משוויה ליה כלי, ובאופן דדעתו לזרקו לאשפה תיכף לא חשיב תיקון כלל.

ונראה עוד בזה, דהנה לקמן בדברינו (מלאכות מ"ט נפט"ט אות ד') יתבאר בס"ד דמחשבת שנתעקמה דאסור משום מתקן מנא, לא חשיב תיקון אלא מדרבנן, כיון דראוי להשתמש ע"י הדחק אף קודם שמתקן את העיקום ע"ש. ולפי זה נראה דדוקא כשהתיקון בגוף הכלי הוא באופן דבמקום שעושה התיקון ישתמש בה אה"כ, וזה המקום גופיה מסייע להשתמשות הכלי, אז הוי שם תיקון עלה כמה שמפשיטין מה שאין כן בנידון מגופה דבאותו חלק מהט"ס או מהפלעסטיק שנעשית בהו התיקון, והיינו בשפתה לצד מטה, אינה מסייע כלל להשתמשות גוף המגופה, אלא דמעיקרא היינו מעכבים להשתמשות המגופה, וע"י תיקונו שוב אינו מעכב, ליכא עלה בזה שם תיקון כלל במה שמתרחב, דהא אינם מסייעים להשתמשות הכלי, וכל שכן במגופת פלעסטיק שמסיר חלק הנפרד דגם כן ראויים להשתמש אם יפשט את השיניים שהם בשפתה לצד מטה אף שלא יפרד ממנו חלק ההוא וכנ"ל, וודאי דיש לומר דאין עליו שום תיקון כלי בזה. וסברא זו נכונה, וחזי לאיצטרופי עכ"פ בזורק תיכף המגופה לאשפה.

L

מ

6 במתני' (טז) והנ

שתחת הדוד של מכבה במשכן היו החרד, וע"י בלחן פתח"ד דמלאכת במשכן, וכל מלא משמע גם כן ז בעצים

ועוד יותר מבוא ד"ה נחמל

בנחלת ביו"ט, ז פמתכות כלל, ז למתק את החרד מתכבה הגחלת ה לקמן אות י"), אבל ביו"ט, וכתב רש"י דשייך בה כיבוי, מתכות לא שייך עכ"ל. הרי דלא של מתכות, וכן ע

ומדברי רש"י פחם,

במלאכת כיבוי ע כיבוי, ורק בכ מלאכה, אבל אם כיבוי כמו בגחל

נ